

Biznes-Эксперт

№ 2, 2020

АССОСИАЦИЯ

НОМЕР

КЕНЖАТ КӨРӨЛӨ

ТЕНЕ АЖАБЕТ

Ушбу сонда:

**Интернет-маркетинг имкониятлари ва
уларни ривожлантириш**

112

В этом номере:

**Методы оценки стоимости человеческого капитала:
аналитический обзор**

121

ДИККАТ

ЭРТАВОН

ИЗБИРАНИ

САМБАТ ВАКОНА

ДИККАТ!

"Biznes-Expert" gazetasi uchun KHM va O'zbekiston Respublikasi, JSC (AKB) uchun 2017-2018 yil uchun qilingan ishlar haqida ma'lumot berilgan.
"Biznes-Expert" gazetasi uchun 2017-2018 yil uchun qilingan ishlar haqida ma'lumot berilgan.
O'zbekiston Respublikasi uchun qilingan ishlar haqida ma'lumot berilgan.

БИМАННЕ!

O'zbekiston Respublikasi uchun qilingan ishlar haqida ma'lumot berilgan.
Kazakhstan Respublikasi uchun qilingan ishlar haqida ma'lumot berilgan.
2017/18 yil uchun 2017 yil uchun qilingan ishlar haqida ma'lumot berilgan.
O'zbekiston Respublikasi uchun qilingan ishlar haqida ma'lumot berilgan.

Мундарижа

Таъқиқот ва ҳуқоқ	
Мухиддин КАЛОНОВ. Автомобиль транспорти корпорацияларининг ҳисоб сисемаси	3
Банк тизими	
Тўлқин БОБАКУЛОВ, Утқир АБДУЛЛАЕВ. Мамлакат банк тизимини ривожлантиришнинг долзарб масалалари	8
Ислоҳот	
Диляда ЯВМУТОВ, Ҳўқар ТУРОВОВА, Азиз ҚОДИРОВА. Корпорацияларининг молиявий ислоҳ қилиш самарадорлигининг таҳлили	12
Аграр соҳа	
Ширин ФАЙЗИЕВА. Мамлакат аграр соҳасига инвестициялар жалб этиш муаммоларининг ҳал этиш йўналешлари	15
Таълим	
Абдулоси НАЗИРОВ. Таълим сифатининг бошқаришдаги салбий ва ижобий жиҳатлар	19
Таҳлил	
Шодиста АХУНОВА. Тўрттачи саноат инновация ва унинг дунё ҳўжалитига таъсири	22
Жараён	
Шамсиддин АЛЛАЕВ, Азиз ҚОДИРОВА. Инвестиция лойиҳаларининг бошқариш: ушбу Ўзбекистонда қўлдан келтиришлари	25
Интеграция	
Шодиста МУРАТОВА. Ўзбекистоннинг жаҳон савдо танқислигига алоқаси – дунё иқтисодиётининг интеграцияланган омили	28
Инвестицион риск	
Лола СОБИРОВА, Бобур СОБИРОВ. Рисклар ва уларнинг инвестицион фаолиятга таъсири	31
Молиявий саноат	
Умид ОТАЖАНОВ. Ўзбекистон Республикасининг ҳўдаларининг бюджет ва молиявий саноатининг баҳолаш	35
Ҳўсусий сектор	
Эгамжон НОСИРОВ, Юсуфбой ШОНАЗАРОВ. Ҳўсусий секторда инвестицияларнинг аҳамияти ва истиқболлари	38
Кластер	
Зумрад ҚАЙИМОВА, Диляфизу НАЗИЕВА. Қўшмақ ҳўжалити тармоқларида кластерлар ташкил этиш – иқтисодий ўсишнинг инновация усули	41
Саноат	
Нарзиқатон РАҲМАТОВА. Саноатининг инновация ривожлантириш – иқтисодий барқарорлигининг таъминлашнинг муҳим омили	45
Хўрик тажрибаси	
Диляда ТУХТАСИНОВА. Йирик компанияларининг бошқариш усуллари ривожлантириш	50
Кўп маълум	
Нолима ГИЯЗОВА. Маркетинг коммуникацияларининг маълум – маълум ва ўнга хўсусийлари	52
Бошқаруш ҳисоби	
Ҳамидullo ИМОДИНОВ. Автомобилсаноат саноатининг бошқаруш ҳисобининг танқис этишнинг назарий асослари	55
Маркетинг	
Резиқатон ҚАРИМЖАНОВА. Маркетинг тадқиқотлари ўтқазин ва уларни ривожлантириш	59
Долзарб мавзу	
Амина АЙМУХАММЕДОВА. Ҳўдалар иқтисодиётининг ривожлантиришда ички инвестициялардан самарали фойдаланиш йўллари	62
Сутурта бозори	
Нияфур МАВРУЛОВА, Ширин ХАЛИСУЛОВА. Сутурта бозорининг рақобат шароитининг инновация муҳитининг шаклланиш жарайлари	65
Туризм	
Ҳабибулло ЗИЯВИТДИНОВ. Сайёҳлик соҳасининг ривожлантиришда лойиҳа туризмининг иқтисодий – иқтисодий аҳамияти	69

Баъдалик	
Сайёра СОБИРЖОНОВ, Жамшид ҚУБАЕВ. Иқтисодининг оқдин оқинда кичик бизнес ва хўсусий тадбиркорликнинг аҳамияти	72
Инновация хўжатлари	
Азизбек ХАКИМОВ. Тижорат банклари фаолиятининг ривожлантиришда инновация хўжатларининг ўрни	76
Иқтисодий ҳўма	
Мадина МИРЗАМАХМУДОВА. Аграрининг иқтисодий ҳўмага муҳим қатламни аниқлаш методологияси	79
Ҳўда	
Севара АБДУКАХАРОВА. Минтақаниннг инновация ривожланишининг бошқариш механизмининг таъминлаштириш йўналешлари (Тошкент вилояти мисолида)	84
Нўқтан назар	
Диляда АБДИЕВА. Экспорт ва импорт амалдорларининг "оқтин ўртқалик" ни қалдай таъминлаш мўкин?	88
Молиявий ҳўбот	
Абдулла АКРАМОВ. Молиявий ҳўбот курашқичларининг корпорацияларининг молиявий ҳўмининг таъминлашда фойдаланиш	91
Иқсон қангаин	
Шўқрат АМИРҚУЛОВ. Аграр соҳада иқсон қангаин ривожланишининг иқтисодий – иқтисодий шарт – шароитлари	95
Кичик бизнес	
Азизбек ҚУБАЕВ. Кичик бизнес корпорация фаолиятининг молиялантиришнинг ўнга хўсусийлари	99
Иқтисодий	
Гўлсат МАДРАХИМОВА. Мамлакатининг иқтисодиётининг саноатининг ўрни, аҳамияти ва ривожланиш йўналешлари	104
Сутурта	
Дилора БАРАТОВА. Жамғариб бормадан ҳўёт сутуртасининг ривожлантиришнинг ўнга хўсусийлари	109
Вутунинг гаши	
Нияфур НАБИЕВА. Интернет – маркетинг инновациялари ва уларни ривожлантириш	112
Иқноқ	
Нияфур УСМОНОВА. Иқтисодий соҳада оқдин лойиҳаларининг молиялантириш бошқаришнинг назарий жиҳатлари	114

Содержание

Управление предприятием	
Гавкар ХАМДАМОВА. Корпорация и корпоративная культура в современной экономике Республики Узбекистан	117
Человеческий капитал	
Гўлиб ШОМИЕВ, Гавкар ХАТАМОВА. Методы оценки стоимости человеческого капитала: аналитический обзор	121
Финансовый рынок	
Рахман КАЮМОВ, Ферузбек МАДАМИНОВ. Комплексный подход к раскрытию сущности финансового рынка	125
Цифровая экономика	
Устам ХАЙИТМАТОВ, Шавкат ДЖУМАНИЕВ, Шахноза НУРУЛЛАЕВА, Саодат САЙДУЛЛАЕВА. Деятельность налоговых органов Узбекистана в условиях цифровизации экономики	129
Управленческий анализ	
Акрамжон МАМАЖОНОВ. Организационные основы информационных источников анализа основных производственных затрат в фермерских хозяйствах	133
Корпоративное управление	
Мадрифтагон ЯРКУЛОВА. Анализ учета затрат и исчисления себестоимости продукции на нефтеперерабатывающих предприятиях	137
Инновационное развитие	
Феруз МАТЧАНОВА. Повышение конкурентоспособности промышленных предприятий	141

Қишлоқ хўжалиги тармоқларида кластерлар ташкил этиш –
иқтисодий ўсишнинг инновацион усули
Установление кластеров в сельском хозяйстве – инновационные
методы экономического роста
Establishing clusters in agriculture – innovative methods of
economic growth

Зумрад ҚАЙИМОВА,
БухДУ катта ўқитувчиси.
Дилафруз НАРЗИЕВА,
БухДУ ўқитувчиси.

Аннотация

Мақолада қишлоқ хўжалиги тармоқларида кластерлар ташкил этилиши муносабати билан Бухоро вилоятида амалга оширилётган ишлар таҳлил қилиниб, уларни янада ривожлантириш юзасидан таклиф ва тавсиялар берилган.

В статье проанализированы результаты организации кластера в сельском хозяйстве Бухарской области. А также излагаются предложения и рекомендации по его развитию.

The article analyzes the results of organization of cluster in agriculture of Bukhara region. It also provides suggestions and recommendations for its development.

Мамлакат иқтисодиёти барқарор ўсишини таъминлашда инновацияларнинг аҳамияти тобора ортимоқда. Ҳозирги пайтда аграр тармоқ равнақини ҳам инновацион фаолиятдан холи ҳолатда тасаввур этиб бўлмайди.

Тўғри, миллий иқтисодиётнинг инновацион ривожланишини таъминлаш анча мураккаб ва долзарб вазифалар сирасига киради. Бунинг учун, энг аввало, илғор илм-фан ютуқларига таяниш лозим. Қолаверса, Президентимиз 2019 йил 17 апрелда "Қишлоқ хўжалиги соҳасида давлат бошқаруви тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги фармонни имзолади. Унда агробизнеснинг кластер моделини кенг жорий этиш чораларини кўриш, кластерлаш жараёнининг ташкилий-ҳуқуқий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш, қишлоқ хўжалиги тармоқларида

кластерлар тузиш ва ривожлантириш бўйича инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга кўмаклашиш муҳим вазифалар сифатида белгиланди. Бу эса кластерларни шакллантиришга тааллуқли меъёрий-ҳуқуқий, ташкилий-технологик, молиявий-иқтисодий ва бошқа масалаларнинг илмий-услубий ечимларини топиш бағоят долзарблигидан далолат беради.

Кўпчиликка яхши аёнки, иқтисодий тараққиётнинг илғор давлатларда кенг қўлланиладиган усулларида бири кластерли ёндашувдир. Иқтисодиётда кластер деганда, аввало, ҳудудий жиҳатдан яқин ҳамда функционал нуқтан назардан бир-бирига ўзаро боғлиқ турли субъектлар, яъни ташкилотлар, ишлаб чиқариш ҳамда хизмат кўрсатиш корхоналари, илмий-тадқиқот ва таълим муассасалари бирлашмаси тушунилади. Бу янги бошқарув техно-

Каалит сўзлар: қишлоқ хўжалиги, инновация, кластер, инновацион ривожланиш, қишлоқ хўжалигида инновация, самарадорлик.

логияси бўлиб, нафақат алоҳида ҳудуд ёки тармоқ, балки бутун мамлакат рақобатбардошлигини ошириш учун мустаҳкам замин ҳозирлайди.

Аграр тармоққа инновацияларни кенг жалб этиш, серқуёш дидеримизда етиштирилаётган хомашёларни ўзимизда қайта ишлашни чуқурлаштириш бугунги давр талабидир. Чунки қишлоқ хўжалиги қанчалик саноатлашса, давлатнинг иқтисодий ва экспорт салоҳияти шунчалик ортади, аҳолининг турмуш фаровонлиги юксалади. Шу боис кейинги пайтларда юртимизда илғор технологияларга асосланган инфратузилмани яратишга, қишлоқ хўжалигида кластер усулини қўллашга жиддий эътибор қаратилаётган. Шундай инновацион лойиҳалардан бири Бухоро вилоятида рўёбга чиқарилаётган.

Ушбу вилоятда 2019 йилнинг январь ҳолатига жами фермер хўжаликлари сони 7666 та бўлган. Уларнинг миқдорий ўсиши 2015 йилгига нисбатан 159 фоизни ташкил этган [3]. Бу асосан юртимизда фермер хўжалиklarини оптималлаштиришга қаратилган ислохотлар натижасидир.

Диққатга молик жиҳати, фермерларимиз эндиликда фақат деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотлари етиштириш билан кифояланиб қолишаётгани йўқ. Билъакс, ўз маҳсулотларини сақлаш, қайта ишлаш, қадоқлаб истеъмолчиларга тайёр ҳолда етказиб бериш, шунингдек, бозор талаблари ва тақлифларидан келиб чиқиб, қишлоқларда турли хизматлар кўрсатиш орқали хўжаликнинг молиявий барқарорлигини янада мустаҳкамлашмоқда.

Давлатимиз раҳбари 2016 йил 21 декабрда имзолаган “2017-2019 йилларда тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари дастури тўғрисида”ги Қарор ижроси доирасида Бухоро вилоятида “VST Cluster” хорижий корхонаси очилди. Бунинг учун 123,1 миллион АҚШ доллари миқдорида инвестиция йўналтирилиб, етакчи давлатларда ясалган, сифатли калава тайёрлаш ва уни бўйишда ишлатиладиган замонавий дастгоҳлар ва асбоб-ускуналар билан жиҳозланган тўқув-трикотаж фабрикалари ташкил этилади [2].

Дарвоқе, лойиҳага кўра, ушбу кластер тизимида жами саккизта компания, жумладан, пахта етиштириш агрокомплекси, пахтани қайта ишлаш ва тозалаш, ёғ-мой ҳамда биогаз ишлаб чиқариш заводлари, бешта фабрикани ўз ичига олган тўқимачилик мажмуаси, 12 минг бош қорамол боқиладиган ферма, тежамкор технологияларга эга 20 гектарлик

иссиқхона, 25 турдан ортиқ гўшт ва сут маҳсулотлари тайёрланадиган корхона фаолияти йўлга қўйилади. Матоларни бўйиш учун зарур қимматбаҳо табиий бўёқ олинадиган индиго-ферум ўсимлиги ҳам айнан кластер ҳудудида экилмоқда. Унинг инновацион тўқимачилик корхоналари учун керакли саноатбоп хомашёнинг бир қисми эса томчилатиб сугориладиган пайкалларда етиштирилади. Ёғ-мой заводида чигитни қайта ишлаш ҳисобига олинган ёғ истеъмолчиларга жўнатилади, кунжара ва шелухадан шу ердаги ферма эҳтиёжларини қоплаш йўлида фойдаланилади. Чорвачилик мажмуаси ва ишлаб чиқариш жараёнида ҳосил бўлган органик чиқиндилардан эса келгусида бунёд этилажак 20 гектарлик иссиқхонани иситиш манбаи бўлмиш биогаз ҳамда қимматбаҳо биогаз ўғити тайёрланади.

Пахта-тўқимачилик кластери ягона технологик занжирга бирлаштирилган корхоналар мажмуи, аҳолининг турли қатламларини ўзида жамловчи боғлам, шунингдек, соҳада инновацион иқтисодий ўтишнинг муҳим босқичи саналади. У айнан шундай афзалликлари билан бошқа ишлаб чиқариш тузилмаларидан кескин ажралиб туради. Илм-фан, таълим ҳамда ишлаб чиқариш интеграциясини чуқурлаштиришда, янги инновацион технологияларни амалиётга жадал жорий этишда беқиёс ўрин тутди. Чунки бу жараёнда хомашё қайта ишлашнинг барча босқичларидан ўтиб, экспортбоп тайёр маҳсулотга айланади.

Модомики, шундай экан, кластерларни яратиш олимлар, иқтисодчилар, қишлоқ хўжалиги ва саноат соҳалари ходимлари, дизайнерларнинг салоҳияти ва илғор тажрибаларини эзгу мақсад йўлида бирлаштиришни тақозо қилади. Бинобарин, янги лойиҳани тайёрлашда нафақат ўзбекистонлик, балки хорижлик таниқли олимлар, илмий-тадқиқот марказлари ходимлари ва мутахассислари ҳамда тадбиркорлар билан ҳам маслаҳатлашилди. Шу асно илмий-техник кенгаш, илмий марказ ва кадрлар тайёрлаш бўйича кенгаш тузиш белгилаб олинди.

Оддий қилиб айтганда, инновацион кластер бир мажмуа доирасида ягона жамоа бўлиб ерларни шудгорлаш, чигит экиш, гўзани парваришлаш, ҳосилни йиғиб-териб олиш, хомашёни чуқур қайта ишлаш билан боғлиқ, янаям аниқроғи, турли корхоналарни бирлаштирувчи ишлаб чиқариш усулидир. Бу жараёнда жамики иштирокчиларнинг манфаатлари ўзаро уйғунлашади. Яъни, хомашё етишти-

рувчилардан тортиб, уни қайта ишловчиларгача – барча ишчи-ҳодимлар маҳсулот сифати учун бирдек жавобгар ҳисобланадилар.

Табиийки, самараси ҳам шунга яраша бўлади. Охирги товарни сотишдан ҳосил бўладиган қўшимча қийматнинг бир қисми ўша ишга ҳисса қўшганларга тақсимланади. Бундай рағбат уларни ҳар доим сидқидилдан меҳнат қилишга ундайди. Ҳаётда исботини топган ҳақиқат шуки, охирги маҳсулот олувчилар билан ерга ишлов берувчилар манфаатлари бир-бирига мос келмаса, бундан фақат деҳқон ёки инвестор эмас, давлат ҳам ютқазади.

Айни кезларда кластер тизимига Ромитан туманидан 8000 гектар ер ажратилган. Илгари бунча майдонда атиги 436 киши меҳнат қилган, ҳозир уларнинг сони 2 мингдан ошди. Айтишларича, келажакда бу кўрсаткич янада ортади.

Энг муҳими, деҳқону ишчиларга ҳам, менежеру раҳбарларга ҳам ҳар томонлама мақбул ойлик маош белгиланган. Бу тизимда ҳамма кишини-ёзини ишлайди. Яхши натижаларга эришилса, йил давомида маошга қўшимча равишда мукофот пули ҳам олишади. Чунончи, ўтган қиш мавсумида ишчилар уч гуруҳга бўлиниб, чорва чиқиндиларини йиғишди. Ҳар қайси бригадага 100 гектардан ер ажратилди. Уларда қазилган катта-катта ҳандақларда биогумум тайёрлаш ўрлаштирилди. Мутахассисларнинг ҳисоб-китобларига қараганда, бу ўғит гўшт-сут маҳсулотларидан икки баробар кўп даромад келтирар экан. Шунинг учун ҳам охирги пайтда чорвачиликни ривожлантириш мақсадида Германиядан замонавий жиҳозлар олиб келинаёпти.

Кластер тизими экин майдонларининг мелiorатив ҳолатини яхшилаш учун ҳам жуда қулай. Бу биз учун аини муддао. Чунки, рўй-рост тан оладиган бўлсак, кўп ерларимиз “чарчаган”. Муаммони бартараф этиш учун, аввало, экинзорлар унумдорлигини ошириш керак. Шу мақсадда ерлар 41-45 сантиметр чуқурликда ҳайдалди, шўри ювилиб, экин экиш учун тахт ҳолга келтирилди.

Жорий йилда жами 8 минг гектар майдоннинг 700 гектарига беда уруғи сепилади. Сабаби, бу ўсимлик табиий азот, фосфор, калийни ҳаводан олиб тупроққа беради. Иккинчи, учинчи, тўртинчи йилларда ҳам ҳар сафар 700 гектар ер бедазорга айланттирилади, фақатгина биринчи йили беда экилган жойга чигит қадалади. Шу тариқа битта ерда етти йил пахта, уч йил беда етиштирилади. Қарабсизки, ер қайта “тирилиб”, куч-қувватга тўлади,

пахта ҳосилдорлиги ҳам кўтарилади.

Яна бир гап. Алмашлаб экиш схемасини қўлаш 8 минг гектар ердан олинадиган жами пахта миқдорини камайтирмайди, аксинча, ҳосилдорлик ошиши эвазига уни кўпайтиради. Бизнингча, Президентимиз Шавкат Мирзиёев ҳам шуни назарда тутиб, кластер усулига Ўзбекистон пахтачилигининг келажаги сифатида қарамоқдамиз, деган эди.

Зеро, пахтачилик ва тўқимачилик саноати истиқболли кластер усулига боғлиқ. Бундай дейишимиз бежиз эмас. Масалан, муқаддам Ромитан туманида 8 минг гектар майдонга пахта экилганида, жами қиймати қарийб 10 миллион долларлик хомашё сотилган. Кластер усули ёрдамида бу кўрсаткични 15-25 баробарга кўпайтириб, 150 миллион долларга етказиш, ҳатто ундан ошириш ҳам мумкин [4].

Кластер тизимидаги пахта-тўқимачилик корхонаси таркибида бешта фабрика очилади. Уларга Германия, АҚШ, Бельгия, Швейцария ва Япония сингари илғор давлатларнинг дунёга машҳур компанияларида ишлаб чиқарилган ип йиғириш, калаваларни бўяш, мато тўқиш, пардозлаш ва тикиш асбоб-ускуналари, технологик линиялар келтирилади. Бу тизимларнинг ўзаро уйғунликдаги фаолияти натижасида энг қимматбахо “Denim-indigo” жинси матоси ва бошқа харидоргир маҳсулотлар тайёрланади.

Дунёда бунақа фабрикалар саноқди. Ўзи пахта экиб, жаҳон брендлари даражасида маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган мажмуа танҳо, унинг макони эса Ўзбекистон бўлади.

Келинг, энди масаланинг иқтисодий жиҳатини кўриб чиқайлик. Бир килограмм пахта толаси кўпи билан 1,5 долларга сотилади. Кластер тизимида қайта ишланган шунча толадан тўқилган мато битта “Denim-indigo” жинси шими тикишга етади. Бу маҳсулот дунё бозорида 500-1000 долларгача туради. Агар уни минимал қийматда 15-25 долларга баҳоласак, 8 минг гектар ердан оладиган пахтадан 150-250 миллион долларлик шунақа маҳсулот тайёрланади. Ушбу кўрсаткич оддий хомашё экспортдан тушадиган даромаддан 15-20 баравар зиёд бўлиб, нафақат Ромитан тумани ёки Бухоро вилояти, балки Ўзбекистон иқтисодиётига ҳам муносиб ҳисса бўлиб қўшилади. Пиროвардида қишлоқ хўжалиги меҳнаткашларининг турмуш даражасини юксалтиришнинг асосий омиллари қаторидан ўрин эгаллайди.

Бугунги кунда кластер тизимидаги қури-

лиш-монтаж ишлари қизғин тус олган. Хусусан, "Bukhara cotton textile" кластер корхонаси ҳудудида мавжуд ишлаб чиқариш бинолари қайта таъмирланиб, янги иншоотлар бунёд этилаёпти. Қисқа фурсатда 34 миллиард сўмлик бунёдкорлик ишлари бажарилади. Сув йўллари ва қишлоқнинг яхлитлиги сақланган ҳолда, 5 та ҳудуддаги майдонлар 90-120 гектардан қилиб, 77 та участкага бўлинди. 2019 йилги ҳосилдан тайёрланган маҳсулотлар экспорти 45 миллион, 2020 йилгиси 100 миллион, 2021 йилдагиси 150 миллион долларга етказилиши режалаштирилади [3].

Агрокластерларни тузишда давлат, олий ўқув юрталари, илмий-тадқиқот муассасалари, фермер хўжаликлари, қайта ишлаш корхоналари, тайёрлов ва сотиш тузималарининг ҳамкорликдаги фаолияти йўлга қўйилиши натижасида ишлаб чиқаришга юқори унумли замонавий технологиялар ҳамда инновацияларни жорий этиш жадаллашади. Демак, кластер усули афзалликларини назарда тутган ҳолда янги ерларни ўзлаштириб, экинзорларни кенгайтириш, чорвачилик озуқа базасини мустаҳкамлаш, шунингдек, балиқчилик ва паррандачиликни ҳам ривожлантириш эвазига озиқ-овқат маҳсулотлари

миқдори ва турини кескин кўпайтириш керак. Бунинг учун қуйидаги вазифалар бажарилиши шарт:

– қишлоқ хўжалиги мақсадларида ер бериш тизимини тубдан қайта кўриб чиқиш, яъни фермер хўжаликларининг ихтисослашуви, жойлашуви ва барча имкониятларини эътиборга олиш;

– ердан самарали фойдаланиб, мўл ҳосил олаётган кўп тармоқли фермер хўжаликларига ўз фаолиятини кенгайтиришлари учун қўшимча ер майдонлари ажратиш;

– сувни тежайдиган суғориш технологиялари билан таъминлаш, амалда уларни кенг қўллаш ва ҳоказолар.

Хулоса ўрнида айтишимиз мумкинки, қишлоқ хўжалигида кластер тизимини ривожлантиришнинг истиқболлари фермерларнинг қишлоқ хўжалиги соҳасида етарли билимга эга бўлишларига эришиш, қишлоқ хўжалиги технологияларини мукамал эгаллашларини таъминлаш, замонавий ишлаб чиқариш ва инновация усулларидан хабардор бўлишлари учун имкониятлар яратиш ҳамда тизимнинг ҳуқуқий-меъёрий асосларини такомиллаштиришга боғлиқ. Зеро, кластер – интеграция, инновация ва иқтисодий ўсиш мезонидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси "Халқ сўзи", 2017 йил 23 декабрь.
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси расмий сайти: www.stat.uz маълумотлари.
4. Раҳматов М.А. Кластер – ишлаб чиқариш харажатларини камайтириш ва иқтисодий ўсишни таъминлашнинг муҳим омилидир. "Қишлоқ хўжалигида кластер тизимини ривожлантириш: тажрибалар, натижалар ва истиқболли йўналишлар". Республика илмий-амалий анжумани материаллари. 2019 йил 24 май, Бухоро.